

1.1.2024

לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים תשפ"ד

- מספר הסטודנטים שילמדו במוסדות להשכלה גבוהה בתשפ"ד צפוי לעמוד על כ-332,000 בדומה למספרם בתשפ"ג¹.
- ההתייצבות במספר הסטודנטים באה לאחר העלייה החריגה בביקוש להשכלה גבוהה בתשפ"א בעקבות מגיפת הקורונה, שבה מספר הסטודנטים עלה בכ-24,000 סטודנטים. בתשפ"ב נשאר יציב מספר הסטודנטים ובתשפ"ג נרשמה ירידה במספרם וחזרה לממדי הביקוש שהיו קיימים לפני מגיפת הקורונה.
- בתשפ"ג למדו 331,170 סטודנטים בכל רמות התואר בכל המוסדות להשכלה גבוהה: בתואר הראשון - 254,075, בתואר השני - 65,310 ובתואר השלישי - 11,785.
- מתוך 254,075 הסטודנטים שלמדו לתואר ראשון: 35% למדו באוניברסיטאות, 17% באוניברסיטה הפתוחה, 40% במכללות האקדמיות ו-8% במכללות האקדמיות לחינוך.
- מספר הסטודנטים בתחומי ההייטק ממשיך לעלות בתשפ"ג ובפרט עולה חלקן של הנשים בהייטק.
- סה"כ 37,650 סטודנטים בתכניות ללימודי הנדסה בשנה"ל תשפ"ג שהם כ-18% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון שלמדו באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות. בנוסף למדו עוד 22,290 סטודנטים לתואר ראשון במתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב. סה"כ כ-59,940 סטודנטים במקצועות הטכנולוגיים הנדרשים בין היתר לענף ההייטק, שהם כ-29% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון.
- מספר הסטודנטים שהתחילו ללמוד רפואה גדל מתחילת העשור (תש"ע) שעבר מ-530 ל-910.
- מתחילת העשור שעבר (תש"ע) הוכפל מספר הסטודנטים לשנה א' בסיעוד מ-1,000 ל-2,000.

הגדלת שיעור הנשים באקדמיה

- שיעור הנשים באקדמיה ממשיך לעלות: כ-60% מהסטודנטים באקדמיה - נשים. בראייה רב שנתית זהו גידול משמעותי בשיעור השתתפותן של נשים בכלל התארים – 59% בתואר הראשון, 65% בתואר השני ו-54% בתואר השלישי.
- גידול במספר הנשים שלומדות לימודי הייטק – בשנים תש"ע-תשפ"ג גדל כמעט פי שלושה מספר הסטודנטיות הלומדות תואר ראשון במדעי המחשב (לרבות מתמטיקה וסטטיסטיקה)

¹ הערכות המתייחסות לשנה"ל תשפ"ד נעשו לפני פרוץ המלחמה באוקטובר 2023.

מ-2,620 ל-7,720 בתשפ"ג, וגדל ב-48% מספרן של הסטודנטיות בלימודי הנדסה: מ-8,580 סטודנטיות בתש"ע ל-12,700 סטודנטיות בתשפ"ג.

➤ **הושק מדד "קו המשווה" לקידום הוגנות מגדרית** במוסדות המתוקצבים ע"י ות"ת במטרה להגדיל את ייצוג הנשים בסגל הבכיר ובמינהל המוסדות להשכלה גבוהה.

הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות מגוונות

הנגשת ההשכלה הגבוהה בפריפריה: בשנת תשפ"ג כ-66,250 סטודנטים המהווים כשליש מהלומדים לתואר ראשון הגיעו מיישובים הממוקמים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים (אשכולות 1-4). חלקם של הסטודנטים ביישובים אלו בולט במיוחד במכללות האקדמיות המתוקצבות ע"י ות"ת שבהן עמד חלקם על 39% מהלומדים לתואר ראשון, בדומה לחלקה של האוכלוסייה המתגוררת באשכולות אלו שעמד על 40%.

➤ **הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית:** 61,550 סטודנטים ערבים במערכת ההשכלה הגבוהה בתשפ"ג, המהווים כ-19% מכלל הסטודנטים בישראל, לעומת 21% מחלקם באוכלוסייה. זהו גידול של 137% מתש"ע.

➤ **תכנית למצוינות בקרב יוצאי אתיופיה:** גידול של פי 1.5 במספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה במהלך התכנית הרב שנתית – מ-2,940 בתשע"ה ל-4,500 בתשפ"ג. שיעורם בקרב הסטודנטים – 1.5%, לעומת שיעורם באוכלוסייה – 1.7%.

➤ **גידול במספר הסטודנטים החרדים:** מתחילת העשור הקודם שילש עצמו מספר הסטודנטים החרדים, מכ-5,500 בתשע"א לכ-16,545 בתשפ"ג - 5% מכלל הסטודנטים בישראל, לעומת כ-13% מחלקם באוכלוסייה.

בינלאומיות בהשכלה הגבוהה

➤ **זירוג ה-OECD:** ישראל נמצאת בין המקומות הראשונים בעולם בשיעור האקדמאים בעלי השכלה על תיכונית ואקדמית – 51% מבני 25-64 לעומת 40% בממוצע מדינות ה-OECD.

➤ **ממשיכים לקדם את הבינלאומיות בהשכלה הגבוהה:** כ-12,000 סטודנטים בינלאומיים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, עלייה במספר הפוסט-דוקטורנטים והסטודנטים הבינלאומיים לתארים מתקדמים.

1. ירידה במספר הסטודנטים בתשפ"ג

בתשפ"ג ירד מספר הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה בהשוואה לתשפ"ב. מספר הסטודנטים חזר למגמה שהיתה קיימת לפני תשפ"א, שבה נרשמה עלייה חריגה במספר הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בעקבות מגפת הקורונה.

בתשפ"ג למדו ב-58 המוסדות האקדמיים בישראל 331,795 סטודנטים² בהם: 254,075 סטודנטים לתואר ראשון, 65,310 סטודנטים לתואר שני, 11,785 סטודנטים לתואר שלישי ו-625 סטודנטים ללימודי תעודה³.

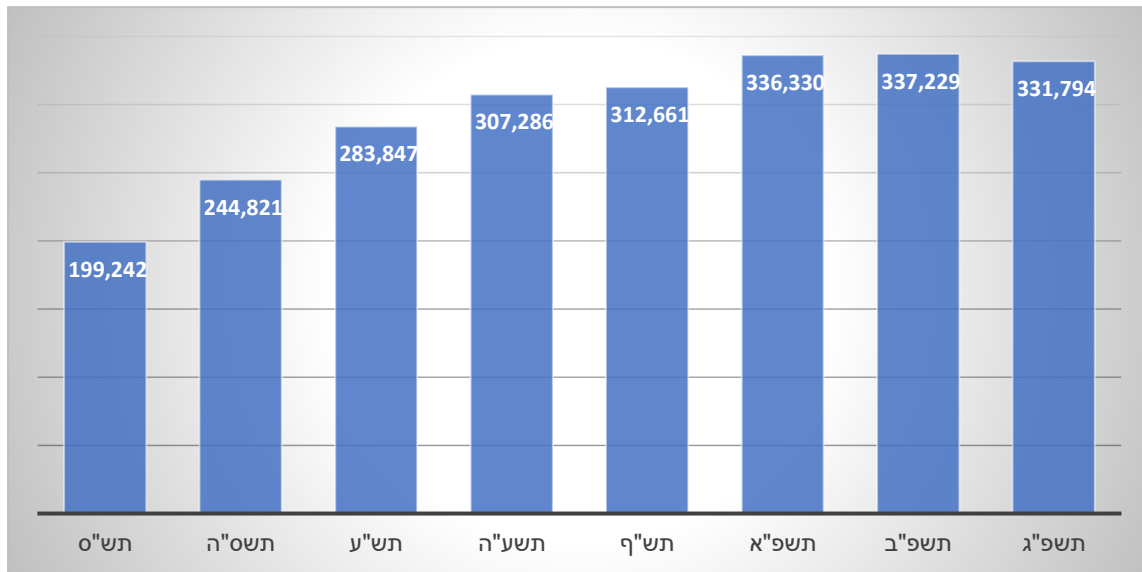
לאחר ההתייצבות במספר הסטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה בסוף שנות העשור הקודם, ולאחר הגידול שחל במספרם בתשפ"א בכ-24,000 סטודנטים בעקבות מגיפת הקורונה, בשנים תשפ"ב ותשפ"ג אנו רואים התייצבות במספרם וחזרה למגמה שהייתה קיימת לפני הגידול בתשפ"א.

בתשפ"ג ירד מספר הסטודנטים ב-5,435 סטודנטים, מהם 2,100 לתואר ראשון ו-3,235 לתואר שני. מרבית הירידה בתואר הראשון נרשמה באוניברסיטה הפתוחה (-2,000) ובמכללות האקדמיות לחינוך (-540), באוניברסיטאות ירד מספר הסטודנטים בכ-340 ובמכללות האקדמיות הכלליות עלה מספר הסטודנטים לתואר ראשון בכ-750. בתואר השני עיקר הירידות נרשמו באוניברסיטאות (-1,365) ובמכללות האקדמיות החוץ תקציביות (-1,290). בתואר השלישי חלה עליה קלה של 35 דוקטורנטים ומספר הלומדים תעודות באוניברסיטאות ירד ב-160.

² נתוני הסטודנטים המופיעים בדוח זה התקבלו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בתיאום ובהנחיית הוועדה לתכנון ולתקצוב של המועצה להשכלה גבוהה.

³ הנתונים כוללים את הלומדים באוניברסיטה הפתוחה. נתוני האוניברסיטה הפתוחה אינם כוללים כותבי עבודות: 3,427 בתואר הראשון ו-207 בתואר שני בתשפ"ג. נתונים אלו דווחו לראשונה ע"י האו"פ ללמ"ס בתשע"ט. נתוני הסטודנטים הלומדים תעודות הוראה מתייחסים ללימודי התעודה באוניברסיטאות.

סטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה

ראייה רב-שנתית – סטודנטים לפי תואר

תעודה	תואר שלישי	תואר שני	תואר ראשון	סך הכל	
800	3,910	16,100	68,250	89,060	תש"ן
1,690	6,650	31,340	159,560	199,240	תש"ס
1,200	10,570	50,270	221,810	283,850	תש"ע
945	11,645	63,220	236,850	312,660	תש"ף
960	11,855	68,885	254,630	336,330	תשפ"א
785	11,725	68,545	256,175	337,230	תשפ"ב
625	11,785	65,310	254,075	331,795	תשפ"ג

סטודנטים לתואר ראשון תש"ע-תשפ"ג

תשפ"ג		תשפ"ב		תשפ"א		תש"ף		תש"ע		תחום לימודים
אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	
100.0	211,201	100.0	211,334	100.0	208,461	100.0	194,273	100.0	178,739	סך הכל
17.7	37,374	18.0	38,006	17.8	37,144	17.7	34,358	23.0	41,171	מדעי החברה
17.8	37,647	17.9	37,753	18.2	38,011	18.4	35,699	17.9	31,918	לימודי הנדסה
14.1	29,861	14.4	30,546	15.0	31,364	15.9	30,885	12.6	22,502	חינוך והכשרה להוראה
11.1	23,350	11.2	23,655	10.9	22,822	10.3	20,105	11.1	19,463	עסקים ומדעי הניהול
10.6	22,291	9.7	20,538	9.6	20,062	9.4	18,302	5.1	9,122	מתי' סט' ומדעי המחשב
7.0	14,862	7.0	14,774	6.8	14,106	6.9	13,418	4.6	8,185	מקצועות עזר רפואיים
7.7	16,331	7.6	16,005	7.0	14,575	6.4	12,410	8.8	15,790	משפטים
4.3	9,136	4.6	9,681	5.0	10,351	5.4	10,431	7.9	13,849	מדעי הרוח
2.9	6,085	2.9	6,108	2.9	6,126	3.1	5,932	3.1	5,530	מקצועות האומנות והעיצוב
2.9	6,067	2.9	6,062	2.9	6,048	2.7	5,187	2.6	4,675	המדעים הביולוגיים
1.4	3,004	1.4	3,037	1.4	2,818	1.4	2,704	1.4	2,484	המדעים הפיסיקליים
1.0	2,161	1.0	2,105	1.0	2,040	1.0	2,035	0.8	1,457	רפואה
0.9	1,897	0.9	1,872	0.9	1,823	0.9	1,782	0.9	1,623	אדריכלות
0.5	1,135	0.5	1,192	0.6	1,171	0.5	1,025	0.5	970	חקלאות

הערות:

1. הנתונים לא כוללים את האו"פ.
2. לימודי הנדסה כוללים את התחומים הבאים: הנדסת חשמל ואלקטרוניקה, הנדסת מחשבים ותוכנה, הנדסת מערכות מידע, הנדסה אזרחית, הנדסת מכונות, הנדסה כימית וחומרים, הנדסת תעשייה וניהול והנדסות אחרות.
3. מקצועות האומנות והעיצוב מתייחסים למקצועות שנלמדים במכללות האקדמיות בלבד.

הישג מרשים לתכנית הלאומית לחיזוק מקצועות הנדסה וההייטק - ות"ת עמדה ביעד הגידול במספר הסטודנטים: העלייה הגבוהה ביותר שאנו רואים בפילוח הסטודנטים לפי תחום לימודים בתשפ"ג היא בלימודי המתמטיקה, הסטטיסטיקה ומדעי המחשב. לאחר שבשנה שעברה, בין תשפ"א לבין תשפ"ב נרשמה עליה של כ-480 סטודנטים בלבד, השנה ניתן לראות עליה משמעותית של כ-1,750 סטודנטים, בדומה לעליה הגדולה במספר הסטודנטים בין השנים תש"ף לתשפ"א שהתרחשה בזמנו בעקבות מגיפת הקורונה. מהנתונים עולה כי על אף העצירה בגידול במספר הסטודנטים לתואר ראשון בתשפ"ג וההאטה בה מצוי ענף ההייטק, מספר הלומדים תכניות בתחום זה המשיך לגדול, והגיע לכ-22,291 לעומת 9,122 בתחילת העשור. עוד עולה כי לימודי הנדסה ממשיכים להיות מהמסלולים הנלמדים ביותר בישראל בתואר ראשון (37,647 סטודנטים המהווים כמעט 18% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון). לימודי הנדסה עקפו בשנים האחרונות את מדעי החברה שלאורך שנים נחשבו לתחום הלימודים הגדול ביותר בישראל, ובתשפ"ג חלקם של הסטודנטים בתוך כל אחד מהתחומים האלה דומה. משקלול הנתונים עולה כי כאחד מכל ארבעה

סטודנטים (כ-28%) בישראל לומד את מקצועות ההנדסה ומדעי המחשב, מתמטיקה וסטטיסטיקה (כמעט 60,000 סטודנטים מתוך 211,201 סטודנטים לתואר ראשון).

הישג זה הוא פועל יוצא של פעולות ות"ת ומל"ג בתחום ההייטק, אשר נגזרו מהחלטת הממשלה 2292 מיום 15.1.2017 בנושא "תכנית לאומית להגדלת כוח אדם לתעשיית ההייטק". בשלב הראשון, שהוגדר כהייטק 1, הקצתה ות"ת כ-700 מיליון ש"ח לצורך הגדלת מספר הסטודנטים באוניברסיטאות בתחומים הבאים: מדעי המחשב, הנדסת חשמל ואלקטרוניקה, הנדסת מחשבים והנדסת מערכות מידע באוניברסיטאות. בסוף התכנית הרב שנתית שחלפה ניתן לומר שהתכנית נחלה הצלחה גדולה: היעד שקבעה הממשלה היה גידול של 40% במספר הסטודנטים לתואר ראשון בתחומי ההייטק, ואילו בפועל הגידול הגיע ל-62% בשנים תשע"ו-תשפ"ג.

בשלב השני – הייטק 2 (שנים תשפ"א-תשפ"ד) הקצתה ות"ת עוד כ-150 מיליון ש"ח לצורך עיבוי כוח אדם בתארים מתקדמים בתחומי ההייטק. הסטודנטים בתארים המתקדמים ישמשו עתודה לסגל העתידי וירחיבו את הסגל הבכיר והזוטר ועוזרי הוראה, שיתנו מענה לגידול שנרשם במספר הסטודנטים לתואר ראשון. כצעד משלים להגדלת מספר הסטודנטים בתחומי ההייטק במכללות האקדמיות, נתנה להן ות"ת תוספת מכסות בשווי 6 מיליון ש"ח בשנים תש"ף ותשפ"א. התמיכה בגידול הסטודנטים בתחומים אלו ממשיכה גם לתכנית הרב שנתית הנוכחית דרך הקצאת המכסות הכללית למכללות.

בנוסף לאמור לעיל, לאור הצלחת התכנית ועמידה ביעדיה, הקצתה ות"ת, במסגרת הייטק 3, סכום של 30 מיליון ש"ח בשנה החל מתשפ"ג ועד תשפ"ח לטובת המשך עידוד תארים ראשוניים בתכניות הייטק, לרבות עדכון של התכנית הקיימת והרחבת המקצועות לתקצוב. כמו כן, במהלך השנה הקרובה תיבחן הרחבה של התכנית גם להגדלת מספר הנשים וסטודנטים מהחברה הערבית במקצועות ההייטק. השינויים הטכנולוגיים מחייבים את מערכת ההשכלה הגבוהה לעשות את ההתאמות הנדרשות, ובמקום החלוקה המסורתית לפקולטות השונות, האקדמיה פועלת לשבירת מחיצות וליצירת מסלולי לימוד אינטרדיסציפלינריים אשר יקנו כלים מגוונים לבוגריה. לכן, נושא נוסף שייבחן במסגרת הייטק 3 הוא קידום מודלים שונים ללמידה (כגון לימודי צבירה ומקבצי קורסים) ושילוב בין תכניות לימודים מגוונות לצורך קידום ההשתלבות בתעסוקה של בוגרי האקדמיה, בפרט בתעשייה עתירת הידע.

לימודי רפואה: מספר הסטודנטים בשנה א' ללימודי רפואה בארבע הפקולטות לרפואה באוניברסיטאות עמד בתש"ע על 530 סטודנטים בלבד. בעשור האחרון נעשו מאמצים מיוחדים על מנת לענות על המחסור המשמעותי ברופאים, ועל כן נפתחה בתשע"ב הפקולטה הנוספת לרפואה בצפת של אוניברסיטת בר אילן, ובתש"ף נפתחה גם הפקולטה לרפואה באוניברסיטת אריאל. הגידול בפקולטות הקיימות בתוכניות השש שנתיות ופתיחת המסלולים הארבע שנתיים ללימודי רפואה הביא לכך **שבתשפ"ג החלו את לימודי הרפואה בשש הפקולטות הקיימות 910 סטודנטים** שיצטרפו למערך הרפואי לאחר סיום לימודיהם. בנוסף לכך, בשנה האחרונה אושרה פתיחתן של שתי תכניות נוספות ברפואה, שיחלו לפעול בתשפ"ד: תכנית שש שנתית באוניברסיטת בר אילן ותכנית ארבע שנתית באוניברסיטת בן גוריון. מהלכים אלו דרשו כמובן הקצאת משאבים תוספתיים שהופנו לטובת המשימה הלאומית, ובשנים הבאות נידרש להמשך הגידול עד לכ-2,000 סטודנטים חדשים שיחלו בלימודי רפואה מידי שנה על מנת להיענות לצרכיה של מערכת הבריאות. גידול משמעותי זה מחייב את שיתוף הפעולה של כלל הגורמים המעורבים בהכשרת הסטודנטים

לרפואה ובהם: משרד הבריאות, בתי החולים והפקולטות לרפואה. מהלך משמעותי נוסף שהובילו ות"ת/מל"ג בשנה האחרונה היה **סגירת התכניות הבינלאומיות לרפואה** שהתקיימו בשלוש מהפקולטות לרפואה בישראל במשך שנים רבות, והחל מתשפ"ד לא ירשמו בתכניות אלו סטודנטים חדשים מחו"ל. המהלך, שגובש בתיאום עם משרד האוצר, משרד הבריאות ודיקני הפקולטות לרפואה, נועד להגדיל בעוד כ-120 סטודנטים בשנה את מספר הסטודנטים הישראליים בתכניות הקיימות ללימודי רפואה, במקום הסטודנטים הבינלאומיים שבאו לתקופת הלימודים בלבד ולאחריה חזרו לארצות מוצאם.

תכניות לימודים במקצועות הבריאות האחרים: עליה משמעותית של 82% חלה גם בנתוני הסטודנטים לתואר ראשון שלמדו תכניות במקצועות הבריאות מ-8,185 בתש"ע ל-14,862 בתשפ"ג – עליה זו נבעה בעיקר מהגידול בסטודנטים שלמדו סיעוד מכ-3,000 ל-7,625 באותה תקופה. מתחילת העשור האחרון הוכפל מספר המתחילים ללמוד לימודי סיעוד מכ-1,000 בתש"ע לכ-2,000 בתשפ"ג, וכיום לומדים כ-7,625 סטודנטים לקראת תואר ראשון בסיעוד ב-13 תכניות הפועלות הן באוניברסיטאות והן במכללות. גידול משמעותי זה הוא ביטוי למאמצים המיוחדים שנעשו ע"י מערכת ההשכלה הגבוהה, בסיוע משרד הבריאות בהקצאת משאבים תוספתיים ופתיחת תוכניות לימודים נוספות שמטרתם לצמצם את מחסור הקיים במערך הסיעוד.

תכנית המאה – מדעי הרוח: בהמשך למגמת הירידה במספרי הסטודנטים לתואר ראשון במדעי הרוח בשנים האחרונות, שנמשכה גם בתשפ"ג, האיצה ועדת ההיגוי למדעי הרוח בראשותה של פרופ' חביבה פדיה, חברת מל"ג ה-13 את עבודתה, והגישה את המלצותיה למל"ג וות"ת במרץ 2021. המלצות הוועדה הגדירו את מטרות העל לקידום מדעי הרוח ובכללן חיזוק התחומים השונים במדעי הרוח, העלאת יוקרתו של תחום מדעי הרוח, הצעת מדעי הרוח לדיאלוג בינתחומי עם כלל המדעים, הנגשת קורסים במדעי הרוח גם באמצעים מקוונים ושילוב התחום עם דיסציפלינות שונות ובתוכם טבע, טכנולוגיה ומשפט.

המלצות הוועדה, שאומצו פה אחד בוות"ת ובמל"ג, מתייחסות ליצירת מקבצי קורסים (מאגדים) במדעי הרוח, היוצרים זיקות חדשות בין תחומי ידע, בהיקף של 20 נ"ז לפחות. מטרת הקורסים האלו היא להעשיר את הסטודנטים שאינם ממדעי הרוח על מנת לפתוח בפניהם צוהר לתחומי הידע ה"רכים".

כמו כן, ההמלצות מתייחסות להקמת מרח"בים (מדעים, משפטים, מדעי הרוח, מדעי החברה) שהן מסגרות חדשות שיאגמו את המחקר וההוראה בתארים המתקדמים ויקרינו בהיזון חוזר על יצירת תארים ראשונים מעודכנים. המרכזים יוקמו בפקולטות למדעי הרוח ויהוו מוקד לפעילות בינתחומית בין חוקרים ובין עמיתי מחקר ומלגאים. המרח"בים יהוו מוקד למפגש ולדיון כמו גם מוקד ללמידה מקוונת בין מוסדית ובינלאומית. המרח"בים ישקפו פלורליזם אקדמי, רב תחומיות, גיוון והטרוגניות, על ידי מפגש עם דיסציפלינות אחרות התורמות יחד להתפתחות של תחומים חדשים בחזית המדע. בכל מרכז כזה ילמדו שלוש תכניות לימוד בינתחומיות לפחות, והוא יהיה אבן שואבת לחוקרים וסטודנטים לתארים מתקדמים. הוחלט לאפשר את הקמת המרח"בים באחת משתי דרכים אפשריות: 1. מרכז-על בתוך הפקולטה למדעי הרוח סביב נושא מרכזי במדעי הרוח שמשותף לצידו תחומים נוספים במדעי הרוח. 2. מרכז-על בין פקולטטי שמאפשר שילוב בין

דיסציפלינות מפקולטות שונות ומגוונות. בקול הקורא שפנה למוסדות להשכלה גבוהה המתקצבים על ידי ות"ת זכו מעל 20 מאגדים ועוד ארבעה מרח"בים. המוסדות התחילו בהיערכות להפעלת המאגדים והמרח"בים בשנה"ל תשפ"ג. המאגדים עוסקים בנושאים שונים, כגון: דמוקרטיה, שיויון ונאורות, היצירה האנושית, הנדסה-רוח, היסטוריה ופילוסופיה של המדעים. המרח"בים עוסקים במדעי הרוח הדיגיטליים, בינה מלאכותית ומדעי הרוח ומבט מן המזרח - היסטוריה, דתות, אמנויות, מדעים. מלבד המחקר, החדשנות והבינתחומיות, האוניברסיטאות מתחילות לפתח במרח"בים גם תכניות לימודים לתואר שני ושלישי. המוסדות ממשיכים להפעיל ולפתח את המאגדים והמרח"בים במדעי הרוח, ולהפיק לקחים משלב ההקמה אל שלב ההתבססות והפיתוח בשנת תשפ"ד והלאה. החל מספטמבר 2022, פועלת בוות"ת/מל"ג ועדת היגוי בהרכב חדש לקידום מדעי הרוח, בראשות פרופ' חביבה פדיה. אחת ההמלצות הראשונות של הוועדה היא גיבוש מתווה ראשוני לקיום מסלול למתן קרדיטציה ללימודי ההומניסטיקה בתיכונים (כולל אפשרות לתחומים נוספים). במתווה המגובש הוועדה מציעה לבחון עבודה משותפת בין בתי הספר התיכונים למוסדות להשכלה גבוהה, ולהחליף את מבחני הבגרות בצבירת נקודות זכות ללימודים אקדמיים. מטרת המתווה היא לחבר באופן רציף יותר את מערכת החינוך עם מערכת ההשכלה הגבוהה, ולהשביח את הלימודים בתיכונים לצד ההתמודדות עם הירידה בהרשמה לתואר ראשון במדעי הרוח באוניברסיטאות. המתווה שקיבל את ברכת המל"ג ב-1.8.2023 מתואם עם המפקחות המרכזיות של המקצועות ההומניים במשרד החינוך, ומתכתב עם התכניות של המל"ג לדורותיו בתחום מדעי הרוח.

2. התייצבות גם במספר המועמדים ללימודי תואר ראשון

מספר המועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות עלה באופן די רציף עד אמצע שנות האלפיים שבהן הגיע מספרם לכ-39,400. לאחר מגמת ירידה שהסתיימה באמצע העשור הקודם, מספר המועמדים בשנים האחרונות החל לעלות באופן מתון, עד שבתשפ"א, בעקבות מגיפת הקורונה, זינק מספר המועמדים לשיא של 43,910 – גידול של מעל 9,300 מועמדים בהשוואה לתשפ"ף. בתשפ"ב החלה מגמת ירידה ומספר המועמדים בה הגיע ל-40,120, ובתשפ"ג המשיך לרדת מספר המועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות ל-37,339; חזרה למגמה שהייתה לפני תשפ"א. 23,060 מתוך המועמדים לתואר ראשון בתשפ"ג התקבלו ולמדו, שיעור של 62%⁴.

לעומת מגמת הירידה באוניברסיטאות, מספר המועמדים במכללות האקדמיות עלה בתשפ"ג ל-48,754 בהשוואה ל-48,190 בתשפ"ב. היחס בין מספר המועמדים שהתקבלו ולומדים לסה"כ מועמדים במכללות האקדמיות עמד על כ-68% בתשפ"ג. תחומי הלימוד המבוקשים ביותר המוצעים במכללות האקדמיות הם לימודי הנדסה, מנהל עסקים, מדעי החברה, מדעי המחשב, משפטים ומקצועות עזר-רפואיים. משפטים ומנהל עסקים נלמדים ברובם הגדול במכללות החוץ תקציביות, ואילו מרבית התכניות במדעי החברה, מדעי המחשב, הנדסה והמקצועות העזר-רפואיים נלמדים בשני סוגי המוסדות. חלקם של המועמדים לתואר ראשון בלימודי הנדסה באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות בתשפ"ג נע סביב 18.7% בדומה לחלקם של הסטודנטים לתואר ראון במוסדות אלו. במקצועות העזר רפואיים מספר המועמדים עמד באוניברסיטאות ובמכללות

⁴ מתשפ"ב נתוני המועמדים לאוניברסיטאות כוללים גם את המועמדים לאוניברסיטת רייכמן.

האקדמיות על אחוז דומה של 9%-8% בהתאמה. לעומת זאת, בתחומים של עסקים ומדעי הניהול ומשפטים חלקם של המועמדים למכללות האקדמיות גבוה יותר בהשוואה לחלקם באוניברסיטאות: עסקים ומדעי הניהול – 19% לעומת 8%, ובמשפטים – 10% לעומת 6%. חלקם של מספר המועמדים בתחום מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב באוניברסיטאות גדול בהשוואה לחלקם במכללות האקדמיות: 15% לעומת 11%. גם במדעי הטבע הכוללים את המדעים הביולוגיים, המדעים הפיסיקליים ולימודי חקלאות, חלקם של מספר המועמדים לאוניברסיטאות גבוה מחלקם במכללות האקדמיות: כ-8% לעומת כ-2%. הנתונים לגבי תחומי הלימוד שהיו מבוקשים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות בתשפ"ג נותנים ביטוי מסוים למקצועות המבוקשים בשוק. מדד המשקף את עודף הביקוש בתחום מסוים הוא היחס שבין מספר המועמדים למספר המתחילים ללמוד את אותו התחום. בסעיף זה נפרט את תחומי הלימוד המבוקשים ביותר באוניברסיטאות בתשפ"ג על פי מדדים אלו. הנתונים מוצגים בלוח הבא:

**מועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות ויחס מועמדים למתקבל ולומד, תשפ"ג
(לפי מקצועות לימוד נבחרים בעדיפות ראשונה)**

יחס מועמדים למתקבל ולומד	התקבלו לעדיפות ראשונה	מועמדים	מקצוע בעדיפות ראשונה – סך הכל
1.7	21,407	37,339	מזה: רפואה כללית
3.8	539	2,074	ארכיטקטורה ובינוי ערים
2.8	229	640	מנהל עסקים
2.0	783	911,5	מקצועות עזר רפואיים
2.0	1,713	3,469	מדעי המחשב
1.8	2,587	4,732	משפטים
1.8	1,254	2,272	הנדסת תעשייה וניהול
1.7	641	0581,	כלכלה
1.7	810	1,358	הנדסת חשמל ואלקטרוניקה
1.7	1,588	2,654	עבודה סוציאלית
1.6	484	795	המדעים הביולוגיים
1.6	1,116	1,798	פסיכולוגיה
51.	1,276	1,967	מדעי הרוח הכלליים
1.3	923	1,231	

הירידה בכ-2,780 מועמדים באוניברסיטאות בשנת תשפ"ג (לעומת תשפ"ב), חלה במרבית תחומי הלימוד, למעט תחום מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב, המדעים הפיסיקליים ולימודי ההנדסות שבהם גדל מספר המועמדים. בלימודי מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב עלה מספר המועמדים ב-265 מ-5,280 בתשפ"ב ל-5,545 בתשפ"ג, ובמדעים הפיסיקליים עלה בכ-30 מ-865 ל-894. גם ללימודי הנדסת חשמל ואלקטרוניקה עלה בתשפ"ג הביקוש בכ-140 מועמדים ל-2,654 מועמדים. סה"כ עליה של 404 מועמדים בתחומי ההייטק באוניברסיטאות. בשונה מהאוניברסיטאות, במכללות האקדמיות עלה בתשפ"ג מספר המועמדים לתואר ראשון: מ-48,189 בתשפ"ב, ל-48,754 בתשפ"ג. עיקר העליה נובעת מגידול משמעותי בביקוש ללימודים

בתחומי ההייטק: בתחום מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב: עליה ניכרת של כ-1,370 מועמדים מ-4,101 בתשפ"ב ל-5,470 בתשפ"ג, ועליה של 158 מועמדים ללימודי הנדסת חשמל ואלקטרוניקה מ-4,146 בתשפ"ב ל-4,304 בתשפ"ג.

3. נשים - תחומי לימוד לתואר ראשון

- בראייה רב שנתית – המשך הגידול בחלקן של הנשים בכלל רמות התואר
- גידול משמעותי במספר הסטודנטיות הלומדות את מקצועות ההייטק

לאחר העליה הגדולה במספר הסטודנטים לתואר ראשון שהיינו עדים לה בתשפ"א, בתשפ"ב היתה התייצבות במספרם, ובתשפ"ג נרשמה עצירה מסוימת בצמיחה; בקרב הסטודנטיות לתואר ראשון חלה עליה של כ-420 סטודנטיות בלבד, לעומת כ-2,400 סטודנטיות בתשפ"ב. תחום הלימוד שבו נראית עליה משמעותית הוא תחום המתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב (+870 סטודנטיות). עליות קטנות יותר, אך עדיין משמעותיות ביחס לשינוי בשאר התחומים, נראות בתחומי ההנדסה והמשפטים (+370 סטודנטיות בכל אחד מהתחומים).

סטודנטיות לתואר ראשון לפי תחום לימודים תש"ע-תשפ"ג

תשפ"ג	תשפ"ב	תשפ"א	תש"ף	תש"ע	
123,827	123,408	121,051	113,002	97,955	סה"כ
22,973	23,474	24,381	24,282	17,793	חינוך והכשרה להוראה
25,864	26,299	25,627	23,705	27,222	מדעי החברה
14,235	14,352	13,482	11,706	9,180	עסקים ומדעי הניהול
12,701	12,326	12,008	10,984	8,581	לימודי הנדסה
9,784	10,167	10,642	10,572	11,910	מדעי הרוח ומקצועות האומנות והעיצוב
12,355	12,258	11,651	11,063	6,756	מקצועות עזר רפואיים
9,167	8,795	7,893	6,775	7,695	משפטים
7,719	6,844	6,784	6,168	2,622	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
4,369	4,235	4,223	3,613	2,985	המדעים הביולוגיים
1,379	1,341	1,281	1,257	926	אדריכלות
1,395	1,367	1,246	1,211	804	רפואה
1,251	1,292	1,189	1,107	899	המדעים הפיזיקליים
635	658	644	559	582	חקלאות

* הנתונים לא כוללים את האו"פ.

מתש"ע גדל פי שלושה מספרן של הסטודנטיות הלומדות תואר ראשון במדעי המחשב (לרבות מתמטיקה וסטטיסטיקה) מ-2,622 ל-7,719 בתשפ"ג. בשנת תשפ"ג שיעור הנשים במקצועות אלה

הגיע ל-34.6% לאחר חמש שנים בהן נע בין 33% ל-33.8%. גידול משמעותי של 48% נרשם גם בלימודי ההנדסה: מ-8,581 סטודנטיות בתש"ע ל-12,701 סטודנטיות בתשפ"ג, כאשר הגידול משנת תשפ"א לתשפ"ב עמד עד על 318 סטודנטיות ומשנת תשפ"ב לתשפ"ג על 375 סטודנטיות. גידולים אלו הם גם תוצאה של התכנית הכללית לחיזוק מקצועות ההיי טק של ות"ת ומל"ג, שבמסגרתה מושקעים תמריצים כספיים למוסדות לטובת חלוקת מלגות ומענקים לסטודנטיות, סדנאות חשיפה למקצועות הייטק, וכן במתן מעטפת תמיכה הכוללת שיעורי תגבור וליווי אישי. בסך הכל, עלה חלקן של הסטודנטיות הלומדות את מקצועות ההייטק בלבד בקרב הסטודנטים (בתחומי המתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב, הנדסת חשמל ואלקטרוניקה והנדסת מערכות מידע) בשנים תשע"ז-תשפ"ג מ-25% ל-30%.

• נשים מהוות כ-60% ממספר הסטודנטים באקדמיה

חלקן של הנשים מבין כלל הסטודנטים עמד בתשפ"ג על 60%, לאחר עלייה משמעותית בחלקן בעיקר בשנות התשעים. הנשים מהוות כיום רוב בכל אחד מהתארים: בתואר הראשון – 59%, בתואר השני – 65% ובתואר השלישי – 54%. גידול מרשים על פני השנים חל בהשתתפותן של נשים בלימודים לתארים מתקדמים: בשנת תש"ן חצה שיעורן של הנשים בקרב הלומדים לתואר שני את ה-50% ובתשפ"ג הגיע, כאמור, שיעורן ל-65%. העלייה בשיעור הנשים נובעת בין היתר מהרחבת התכניות לתואר שני במכללות האקדמיות הכלליות ובמכללות האקדמיות לחינוך, שבהן הגיע שיעור הנשים ל-68% ול-84% בהתאמה. שיעור הנשים בקרב הסטודנטים לתואר שלישי חצה לראשונה את ה-50% בסוף שנות התשעים ועלה בשנים האחרונות עד שהגיע ל-54% בתשפ"ג.

ראייה רב שנתית – גידול בשיעור הנשים באקדמיה

	תש"ן	תש"ס	תש"ע	תש"ף	תשפ"א	תשפ"ב	תשפ"ג
תואר ראשון	53.6	57.4	54.8	58.2	58.1	58.4	58.6
תואר שני	50.3	57.8	58.4	62.9	63.9	64.7	64.9
תואר שלישי	41.3	51.1	52.7	53.8	53.3	53.3	53.7

התכנית להוגנות מגדרית להגדלת ייצוגן של הנשים בקרב הסגל האקדמי

במקביל לפעולות לעידוד נשים ללימודי הייטק, ות"ת ומל"ג פועלות להגדלת ייצוגן של הנשים גם בקרב הסגל האקדמי הבכיר והמינהל האקדמי הבכיר במוסדות להשכלה גבוהה. לשם כך התקבלה שורה של החלטות לקידום הנושא בהתאם להמלצות ועדות היגוי בראשות פרופ' רבקה כרמי, לשעבר נשיאת אוניברסיטת בן-גוריון, ובראשות פרופ' רות ארנון, לשעבר נשיאת האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים.

בשנת 2019 מונתה לעמוד בראש ועדת ההיגוי והשיפוט לקידום הוגנות מגדרית של מל"ג ות"ת פרופ' יונינה אלדר ממכון ויצמן. התכנית לקידום הוגנות מגדרית שגובשה ע"י הוועדה הולמת את העקרונות שנקבעו לקידום נשים לתפקידי סגל בכיר ומתבססת על המלצות ועדות ההיגוי, שעיקרן העלאת המודעות להוגנות מגדרית במוסדות להשכלה גבוהה וגיוס וקידום נשים בסגל האקדמי

בכלל, ובפרט בתחומים בהם ייצוג הנשים נמוך במיוחד, כמו בתחומי המדעים המדויקים ובתחומי ההנדסה השונים.

להלן עיקרי התכנית:

- ✓ פורסם **מדד מבוסס תפוקות לקידום הוגנות מגדרית** במוסדות המתוקצבים ע"י ות"ת לשנים תשפ"א-תשפ"ה – מדד "קו המשווה" – שגובש על-ידי צוות מתוך ועדת ההיגוי והשיפוט של מל"ג/ות"ת: פרופ' רות הלפרין קדרי, פרופ' נעמה שפי ופרופ' מיכל בר-אשר סיגל. מטרת המדד היא לתמרץ את המוסדות לבחון את האתגרים העומדים בפניהם בתחום ולפעול להגדלת ייצוג הנשים בסגל האקדמי הבכיר, במוקדי קבלת החלטות ובקרב בעלי תפקידים אקדמיים בכירים וחברי ועדות קידום וגיוס במוסדות, כאשר בטווח הארוך היעד הוא השגת שוויון מגדרי פריטטי בין נשים וגברים בסגל הבכיר ובתפקידים הבכירים במוסדות. המוסדות שישתתפו בתכנית יתוקצבו בהתאם למידת הצלחתם לעמוד ביעדים השנתיים שהוגדרו מראש על-ידם ושאושרו ע"י ועדת ההיגוי והשיפוט לקידום הוגנות מגדרית של מל"ג/ות"ת. כל האוניברסיטאות ו-21 מכללות אקדמיות מתוקצבות הגישו בתשפ"א ובתשפ"ב תכניות אסטרטגיות במסגרת המדד. בתשפ"א אושרו ופעלו 8 תכניות באוניברסיטאות ו-6 תכניות במכללות, ובתשפ"ב אושרו 6 תכניות נוספות – אחת באוניברסיטה וחמש במכללות. בסה"כ פועלות כיום במסגרת המדד 20 תכניות: 9 באוניברסיטאות ו-11 במכללות.
- ✓ קביעת **קריטריונים לתפקיד היועצות לנשיא/ה הוגנות מגדרית** - סמכויות, פרופיל, תקופת כהונה, גמול תפקיד, כפיפות וכד' - כתנאי סף להשתתפות במדד "קו המשווה", והחל מתשפ"ב עמידת המוסדות בקריטריונים שנקבעו תהווה תנאי לקבלת התקצוב לפעילות היועצות.
- ✓ **מלגות לפוסט דוקטורנטיות מצטיינות** בסכום של 30-40 אלף דולר לשנה למשך שנתיים, כשגובה המלגה נקבע בהתאם למצבה המשפחתי של המועמדת. במסגרת התכנית מחולקות מדי שנה 20 מלגות. בשנה"ל תשפ"א, כתוצאה משיתוף פעולה עם קרן צוקרמן, חולקו 30 מלגות. עוד יצוין, כי לתכנית זו ניתן להגיש גם מועמדות שהתקבלו לפוסט-דוקטורט במסלול המשולב, שחלקו מתקיים בארץ וחלקו בחו"ל וזאת במטרה לאפשר למועמדות מצטיינות לקיים השתלמות פוסט-דוקטורט איכותית תוך צמצום הקשיים הכרוכים בהעברת המשפחה לחו"ל לתקופת ההשתלמות וכדומה.
- ✓ **מלגות לדוקטורנטיות ולסטודנטיות מצטיינות לתואר שני מחקרי בתחומי היי-טק** - גובה המלגה לדוקטורנטיות עומד על כ-60 אלף ש"ח לשנה למשך שלוש שנים, וגובה המלגה לסטודנטיות לתואר שני עומד, גם הוא, על 60 אלף ש"ח לשנה, למשך שנתיים. בשתי התכניות מחולקות עד 10 מלגות חדשות בשנה.
- ✓ **תקציב תחרותי לתמיכה בפרויקטים רוחביים לקידום הוגנות מגדרית באקדמיה**, לרבות התמקדות בעידוד יציאת נשים לפוסט-דוקטורט והחזרתן וקליטתן בארץ.
- ✓ **עדכון נהלים והנחיות** - מלגות (אלון, מעוף וכד'); הנחיות לפתיחת תכנית לימודים חדשה; דוחות להערכת איכות עצמית וכד'; נהלי הוועדות העליונות למינוי פרופסורים.
- ✓ **המשך העלאת המודעות להוגנות מגדרית במערכת ההשכלה הגבוהה**, לרבות המשך הגשת דוחות מגדריים שנתיים ע"י המוסדות.

4. הנגשת ההשכלה הגבוהה בפריפריה

- בשנת תשפ"ג כ-66,250 סטודנטים הגיעו מיישובים הממוקמים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים (בהם ישובים ערבים וחרדים).
- תוך 6 שנים גידול של כ-19,000 סטודנטים שהגיעו מיישובים הממוקמים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים (אשכולות 1-4).
- 39% מהסטודנטים לתואר ראשון במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת מגיעים מהאשכולות 1-4 בדומה לחלקה של כלל האוכלוסייה המתגוררת באשכולות אלו.

סטודנטים לתואר ראשון לפי סוג מוסד ואשכול חברתי-כלכלי, תשפ"ג

אשכול חברתי-כלכלי (אחוזים)					סך הכל		
10-9	8-7	6-5	4-3	2-1	אחוזים	מספרים מוחלטים	
21.8	25.3	17.0	23.5	9.5	100.0	197,310	סך כל הסטודנטים
30.6	26.3	14.7	19.5	5.7	100.0	88,325	אוניברסיטאות
14.6	25.0	19.5	26.4	11.5	100.0	71,525	מכללות מתוקצבות ע"י ות"ת
14.7	23.5	17.7	27.2	14.5	100.0	37,460	מכללות חוץ תקציביות

הערות:

1. הנתונים לא כוללים את האוניברסיטה הפתוחה והמכללות לחינוך שאינן בתקצוב ות"ת.
2. נתוני המכללות המתוקצבות ע"י ות"ת כוללים את הסטודנטים במכללות האקדמיות לחינוך המתוקצבות ע"י ות"ת.
3. נתוני סה"כ כוללים את הסטודנטים שלא קושרו לאשכול חברתי-כלכלי.

הגידול החד במספר הסטודנטים בעשורים האחרונים נובע בעיקר בעקבות ההישגים המשמעותיים בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה בקרב האוכלוסייה המתגוררת בפריפריה ובקרב קבוצות אוכלוסייה חלשות. עיבוד מיוחד של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בודק את האשכול החברתי-כלכלי של יישוב המגורים של הסטודנט בעת שלמד בכיתה י"ב.

מהנתונים עולה כי בין השנים תשע"ז-תשפ"ג חל גידול של כ-18,180 סטודנטים המגיעים מאשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים 1-4 (שבהם יישובים עם ריכוז גבוה של ערבים וחרדים), כך שבשנת תשפ"ג כ-65,000 סטודנטים, כשליש מסך הסטודנטים לתואר ראשון הגיעו מיישובים הממוקמים באשכולות אלו. הנגשת ההשכלה הגבוהה לפריפריה הגאוגרפית באה לידי ביטוי בעיקר בשיעור הסטודנטים לתואר ראשון במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת שבהן כ-38% מהסטודנטים לתואר ראשון הגיעו מיישובים הממוקמים באשכולות 1-4. נתון זה דומה לחלקה של האוכלוסייה המתגוררת באשכולות אלו שעמד על כ-40%.

הקמת המכללות האקדמיות בפריפריה הגיאוגרפית הביא לגידול משמעותי במספר הלומדים במוסדות אקדמיים במחוזות דרום וצפון במהלך העשורים האחרונים. בתשפ"ג כ-23% מהסטודנטים לתואר ראשון למדו במוסדות הלימוד הקיימים במחוזות הצפון והדרום (כ-9% במחוז הצפון וכ-14% במחוז הדרום). מספר הלומדים במחוז הצפון גדל כמעט פי שלושה בהשוואה לתחילת שנות ה-2000, בעיקר כפועל יוצא מהרחבת התכניות הקיימות במכללות האקדמיות בצפון ופתיחת תכניות לימודים חדשות. שינוי משמעותי זה במפת ההשכלה הגבוהה של ישראל, שהתרחש בעשורים האחרונים, לא היה מתאפשר אלמלא הפניית המשאבים התקציביים המשמעותיים שנדרשו לכך אל שני מחוזות הפריפריה.

ראייה רב שנתית – סטודנטים לתואר ראשון לפי מחוז המוסד

מחוז	תש"ן	תש"ס	תש"ע	תשפ"א	תשפ"ב	תשפ"ג
מספרים מוחלטים – סה"כ	55,250	126,900	178,740	208,461	211,335	211,201
אחוזים – סה"כ	100	100	100	100	100	100
צפון	..	5.3	9.2	9.1	9.1	8.9
חיפה	21.7	17.9	13.8	12.1	11.9	12.1
תל-אביב	42.8	31.5	30.9	30.2	31.4	31.9
מרכז	4.1	15.9	17.4	18.7	17.9	17.4
ירושלים	22.7	15.5	13.4	15.6	15.9	15.7
דרום	8.7	13.9	15.3	14.3	13.9	13.9

הנתונים לא כוללים את האו"פ.

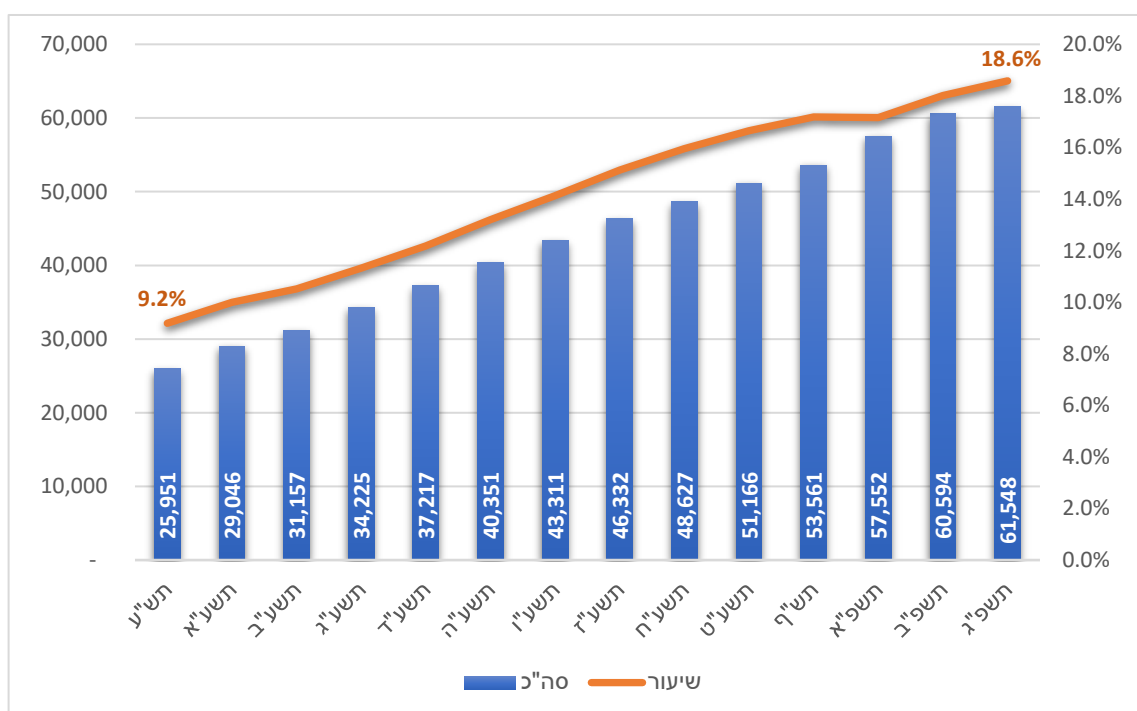
ביום 12.9.2023 החליטה המל"ג לאמץ את דו"ח הצוות המקצועי "מתכניות הנגשה למדיניות מצוינות מכלילה", המסכם עשור לתכניות ההנגשה לחברה הערבית, לבוגרי החינוך החרדי, וליוצאי אתיופיה, ומעדכן את מדיניות מל"ג בנושאים אלו בפתח התכנית הרב שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח. הדוח מדגיש, בין היתר את תפקידיה של האקדמיה בכל הנוגע לקידום מוביליות חברתית באמצעות שוויון הזדמנויות, החשיבות בגיוון אוכלוסיות באקדמיה, מיצוי פוטנציאל המצוינות האישית בכל אדם ויצירת מרחב המאפשר שותפות בין אוכלוסיות שונות. לצד זאת, המדיניות תיתן מענה הוליסטי גם לאוכלוסיית "ראשונים לאקדמיה" – אוכלוסייה של צעירים שמצויים בעמדת חסרון באופק ההזדמנויות הפתוחות בפניהם במהלך חייהם המוקדמים, אשר מגיעים לרוב ממשפחות, קהילות או בתי ספר שבהם הבחירה בלימודים אקדמיים פחות נפוצה, ושאינם בהכרח מאוכלוסיות היעד אשר קיבלו מענה בתכניות ההנגשה עד כה. התכנית ההוליסטית תיבנה על סמך המענים השונים הקיימים, לרבות התכניות במכללות בפריפריה החברתית והגאוגרפית, מערך המכינות הקדם אקדמיות, מלגות "מילגו" וקרן הסיוע לסטודנטים, תכנית הישגים והישגים להייטק, תוך חיזוק הרכיבים והוספת רכיבים נוספים. לצד המשך התמיכה בתואר הראשון יינתן דגש על תמיכה בהמשך לימודים בתארים מתקדמים. המכינות הקדם אקדמיות יחזקו באופן משמעותי, על מנת לאפשר השלמת פערים לימודיים ולשפר את אפשרויות הקבלה לאקדמיה של צעירים מאוכלוסיות שונות. בהחלטה זו אימצה המל"ג מטרות ויעדים הנוגעים לגידול במספר הסטודנטים תוך חיזוק האיזון המגדרי, מספר הבוגרים, והתפלגות תחומי הלימוד, והיא עתידה לצאת לדרך משנת הלימודים תשפ"ה.

5. הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית – כ-61,550 סטודנטים ערבים במערכת ההשכלה הגבוהה, מספר הדוקטורנטים הערבים מעל 1,000.

כ-61,550 סטודנטים מהחברה הערבית שהם 18.6% מכלל הסטודנטים בישראל, לעומת כ-21% מחלקם באוכלוסייה.

- מתחילת העשור הקודם – גידול של כ-137% במספר הסטודנטים מהחברה הערבית
- תואר ראשון – גידול של 123% במספר הסטודנטים
- תואר שני – גידול של 230% במספר הסטודנטים
- תואר שלישי – גידול של 152% במספר הסטודנטים

מספר הסטודנטים מהחברה הערבית עלה פי שניים ויותר תש"ע-תשפ"ג

בתשפ"ג המשיך לעלות מספר הסטודנטים הערבים והגיע ל-61,548, גידול של 137% בהשוואה לתחילת העשור הקודם. בשנת תש"ע מספר הסטודנטים הערבים לתואר ראשון היה 22,270 בלבד, והם היוו כ-10% מהסטודנטים לתואר ראשון בישראל. עד שנת תשפ"ג גדל מספרם ל-49,760, שהם 19.6% מכלל הסטודנטים לתואר ראשון.

בתואר השני חל בין השנים תש"ע-תשפ"ג גידול של 230% במספר הסטודנטים הערבים. אם בתש"ע למדו בישראל רק 3,270 סטודנטים ערבים לתואר שני, שהיוו 6.5% מכלל הסטודנטים לתואר שני בישראל, עד תשפ"ג גדל מספרם ל-10,748, וחלקם בקרב כלל הסטודנטים לתואר שני עלה ל-16.4%.

משנת תש"ע ועד תשפ"ג חל גידול משמעותי של 152% גם בקרב הלומדים הערבים לתואר שלישי, כך שבשנת תשפ"ג למדו בישראל 1,040 דוקטורנטים ערבים – 8.8% מכלל הדוקטורנטים בישראל, לעומת 415 סטודנטים בלבד בשנת תש"ע.

ראייה רב שנתית – פילוח הסטודנטים הערבים לפי תארים

תש"ע	תואר ראשון	תואר שני	תואר שלישי	סה"כ
22,268	3,270	413	25,951	תש"ע
24,346	4,243	457	29,046	תשע"א
25,843	4,847	467	31,157	תשע"ב
28,481	5,233	511	34,225	תשע"ג
30,969	5,692	556	37,217	תשע"ד
33,571	6,165	615	40,351	תשע"ה
35,758	6,929	624	43,311	תשע"ו
37,441	8,197	694	46,332	תשע"ז
39,160	8,708	759	48,627	תשע"ח
41,087	9,251	828	51,166	תשע"ט
43,454	9,252	855	53,561	תש"ף
45,856	10,735	961	57,552	תשפ"א
47,936	11,665	993	60,594	תשפ"ב
49,761	10,746	1,041	61,548	תשפ"ג

הגידול בשילוב הסטודנטים מהחברה הערבית הוא תוצאה של תכנית הוליסטית מקיפה שוות"ת

מפעילה משלב התיכון ועד הלימודים לתארים מתקדמים וקליטת חברי סגל.

מספר הסטודנטים מהחברה הערבית באקדמיה כמעט הכפיל עצמו במהלך העשור האחרון ועומד כיום על כ-61,550 סטודנטים. גידול משמעותי זה הינו, בין היתר, תוצאה של תכנית הוליסטית ורחבת היקף שמופעלת על ידי ות"ת ומל"ג בעשר השנים האחרונות. התכנית מתחילה בשלב התיכון עם חשיפה לאקדמיה וממשיכה בתמרוצים ובתגבורים על פני רצף השלבים בתוך האקדמיה, החל במכינות הקדם אקדמיות, דרך התואר הראשון, המשך בתמיכה בתארים המתקדמים ועד למינוי אנשי סגל אקדמי במוסדות.

בשלב לימודי התיכון פועלת "תכנית רואד" של המל"ג ב-72 ישובים ומעניקה חשיפה, מידע וסיוע בבחירת מקצוע הלימוד לתלמידים מ-230 בתי ספר תיכון בחברה הערבית, לרבות תמיכות בקורסים רלוונטיים (כגון: פסיכומטרי, הכנה למבחני יעל בעברית ולמבחני אמיר באנגלית), סיורים באקדמיה ויריד השכלה גבוהה בשיתוף עם המוסדות להשכלה גבוהה בתוך הישובים.

במסגרת הלימודים במכינות הקדם אקדמיות ובלימודי התואר הראשון מופעלות תכניות תמיכה ייעודיות עבור החברה הערבית לצורך צמצום נשירה ושיפור ההישגים האקדמיים, הכוללות תגבורי שפה (עברית ואנגלית), תמיכות אקדמיות רחבות ותמיכות כלכליות וחברתיות.

התמיכה המשמעותית בתואר הראשון ניתנת בעיקר בשנה"ל הראשונה לתואר מאחר וזוהי שנה רצופת אתגרים, אשר הצלחה בה מקטינה את שיעורי הנשירה ומגדילה משמעותית את הסיכוי להצליח בכל התואר. עוד בתואר הראשון מוענקת מלגת 'אירתקא' (המופעלת על ידי צוות פר"ח במכון דוידסון) בתקצוב ות"ת ובשיתוף המשרד לשוויון חברתי. בתשפ"ג המלגה הוענקה לכ-2,000 סטודנטים, מהם כ-1,050 סטודנטים חדשים שהתחילו שנה א'. המלגה מלווה את הסטודנטים לכל אורך התואר. הסטודנטים נבחרים על בסיס מצב סוציו אקונומי ותחומי לימוד מועדפים, בכדי להביא לגיוון בתחומי הלימוד הנדרשים בשוק התעסוקה הישראלי ויש בהם תת ייצוג של החברה

הערבית, בין היתר תחומי ההיי טק, פסיכולוגיה ואף בתחומי האמנות. גיוון תחומי הלימוד מתבצע באמצעות מגוון תכניות של ות"ת, כגון רואד, המסלולים הייעודיים להנדסה במכניות וכן תכנית הישגים להיי טק, המביאה צעירים מהפריפריה, לרבות מהחברה הערבית בהיקפים רחבים, לתחומי ההיי טק.

כמו כן הוקמו במוסדות האקדמיים בתקצוב ות"ת מרכזי קריירה ייעודיים עבור החברה הערבית במוסדות, המסייעים בהכנה לשוק התעסוקה. ות"ת תומכת גם בעידוד מצוינות ומעניקה מלגות הצטיינות לתארים מתקדמים בקרב החברה הערבית, לרבות בתואר השני המחקרי, בתואר השלישי ובפוסט דוקטורט וכן תומכת בקליטת אנשי סגל אקדמי מצטיין מקרב החברה הערבית.

מלגות מעוף לקליטת חברי סגל אקדמי מצטיין מהחברה הערבית: בעשור האחרון (תשע"ג-תשפ"ב) הקצתה ות"ת כ-55 מלגות מעוף בסך של כ-37 מיליון ש"ח לחברי סגל אקדמי מצטיינים מהחברה הערבית. מטרת המלגות היא לאפשר לזוכים להיקלט במוסדות להשכלה גבוהה המתוקצבים ע"י ות"ת בישראל, אוניברסיטאות ומכללות אקדמיות, מעבר למסלולים הקיימים, דרך תוספת תקנים ייעודית. המוסדות מתחייבים לקלוט את המלגאים כחברי סגל במשרה מלאה בתום תקופת המלגה.

שילוב סטודנטים בדואים באקדמיה בישראל: בהמשך להחלטת ממשלה מספר 2397 מיום 12.2.2017 קבעה ות"ת יעד לפיו מספר הסטודנטים הבדואים מהדרום בשנה א' בתשפ"ב יהיה כ-1,500, גידול של כ-75% ביחס למספרם בשנה"ל תשע"ו, ובדגש על קליטה איכותית בתואר ועל מקצועות מוטי תעסוקה. יעד זה הושג ובתשפ"ב התחילו ללמוד 1,465 סטודנטים. בתשפ"ג עלה מספרם ל-1,525. סה"כ הסטודנטים הבדואים שלמדו במוסדות להשכלה גבוהה כמעט והכפיל את עצמו מ-2,970 בתשע"ו ל-5,710 בתשפ"ג, מהם 4,815 לתואר ראשון, 850 לתואר שני ו-45 לתואר שלישי.

התכנית המרכזית לחברה הבדואית בנגב הינה תכנית שער לאקדמיה, המציעה יעוץ והכוונה לקראת האקדמיה דרך תכנית רואד. לאחר מכן היא ממשיכה בשנת הכנה לקראת שילוב איכותי בלימודי התואר הראשון וליווי במהלך התואר. הליווי ניתן ע"י מעטפת סיוע רחבה הכוללת סיוע לימודי, תגבור שפתי, חונכות חברתית ואישית, סיוע כלכלי ותכניות קיץ. בנוסף לתכנית שער לאקדמיה, ניתן כמובן להשתלב בלימודים האקדמיים גם בדרכי הקבלה הרגילות, כמו יתר הסטודנטים. התכנית פועלת בארבעה מוסדות לימוד בנגב, היא פועלת משנת תשע"ט ועתידה להימשך גם בשנת תשפ"ד, וילמדו בה סה"כ 1,300 סטודנטים.

6. התכנית למצוינות בקרב יוצאי אתיופיה

גידול של פי 1.5 במספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה

התכנית הרב שנתית שחלפה הציבה יעד להגדלת מספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה בתואר הראשון, כך ששיעורם מקרב הסטודנטים יעמוד עד לסיום התכנית הרב שנתית, תשפ"ב, על כ-1.7%, בדומה לשיעורם באוכלוסייה. בשנת תשפ"ב עמד מספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה לתואר ראשון על 3,965 המהווים 1.6% מכלל הסטודנטים, קרוב להשגת היעד. זאת, לאחר שמספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה גדל פי 1.5 במהלך שנות התכנית הרב שנתית מ-2,937 בתשע"ה ל-4,522 בתשפ"ב. בתשפ"ג נשאר יציב מספרם והגיע ל-4,500 מהם 3,935 למדו לתואר ראשון.

מספר הסטודנטים יוצאי אתיופיה שלמדו לתכניות לתואר שני עלה מתשע"ה ב-73% מ-315 ל-545, ומספר הדוקטורנטים יוצאי אתיופיה בשנים האחרונות נע סביב 20-24.

סטודנטים יוצאי אתיופיה תשע"ה-תשפ"ג

תשפ"ג	תשפ"ב	תשפ"א	תש"ף	תשע"ט	תשע"ח	תשע"ז	תשע"ו	תשע"ה	
4,500	4,522	4,316	4,092	3,996	3,800	3,591	3,287	2,937	סה"כ
3,935	3,965	3,782	3,604	3,567	3,377	3,194	2,903	2,608	תואר ראשון
545	537	512	467	405	399	378	365	315	תואר שני
20	20	22	21	24	24	19	19	14	תואר שלישי

מתשע"ז החלה ות"ת לראשונה בגיבוש תכנית הנגשה מקיפה להנגשת ההשכלה הגבוהה ליוצאי אתיופיה. עד לשנה זו הטיפול בנושא היה באחריות מנהל הסטודנטים שבמשרד הקליטה. לטובת הנושא פועלת בוות"ת ועדת היגוי להנגשת ההשכלה הגבוהה ליוצאי אתיופיה, בראשות פרופ' שפרה שגיא. הוועדה מורכבת מנציגי ציבור ואנשי אקדמיה, ברובם יוצאי אתיופיה.

במהלך עבודתה מיפתה ועדת ההיגוי את החסמים העיקריים להשתלבות יוצאי אתיופיה במערכת ההשכלה הגבוהה והמליצה לוות"ת על שורה של צעדים מתוך תפיסת הנגשה הוליסטית, החל מהשלבים הטרום אקדמיים. התכנית כוללת מידע והכוון להשכלה גבוהה בישובים, סיוע בהסרת חסמים לעמידה בתנאי הקבלה, מעטפת לימודית וכלכלית לתלמידי המכינות הקדם אקדמיות ותגבורים אקדמיים וכלכליים במהלך לימודי התואר הראשון, כל זאת לטובת הגדלת שיעור המתקבלים ושיעור הבוגרים בתואר הראשון. בנוסף, בהמשך להחלטת הממשלה בנושא העברת האחריות ממשרד העלייה והקליטה למל"ג/ות"ת, ות"ת מחלקת החל משנה"ל תש"ף מלגות לסיוע כלכלי בגובה 10,000 ש"ח לתואר ראשון ושני (מלגות מרום) לסטודנטים יוצאי אתיופיה אשר נמצאים מעל 15 שנים בארץ.

במקביל לכל אלה וכאלמנט מרכזי ועדת ההיגוי מובילה תפיסת מצוינות ומנהיגות, הכוללת תמיכה ועידוד סטודנטים מצטיינים, לכל אורך רצף התארים, מהתואר הראשון, דרך התואר השני המחקרי, הדוקטורט, פוסט דוקטורט ועד לקליטת אנשי סגל אקדמי יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה הגבוהה. התכנית מאפשרת להאיר את קהילת יוצאי אתיופיה מזווית של מצוינות על מנת לממש את הפוטנציאל האקדמי והחברתי הטמון בסטודנטים.

החלטות הוועדה הינן ברוח אבני היסוד שהוגדרו בהחלטות הממשלה מספר 1300 ומספר 324 בנושא "מדיניות ממשלתית לקידום שילובם של אזרחי ישראל ממוצא אתיופי בחברה הישראלית" מיום 31.7.2015, בכל הקשור לצמצום פערים, למצוינות ומנהיגות בחברה הישראלית.

7. הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית

הסטודנטים בוגרי החינוך החרדי מהווים 5% מכלל הסטודנטים באקדמיה, ובשנת תשפ"ג עמד מספרם על 16,545, מתוכם 13,916 לתואר ראשון, 2,456 לתואר שני ו-173 לתואר שלישי. מהנתונים עולה כי בתשע השנים האחרונות עלה מספר הסטודנטים החרדים ב-62% סה"כ, ב-53% בתואר הראשון, ב-132% בתואר השני ומספר הדוקטורנטים עלה כמעט פי שלושה בתקופה זו.

סטודנטים חרדים תשע"ה-תשפ"ג

	תשע"ה	תשע"ו	תשע"ז	תשע"ח	תשע"ט	תש"ף	תשפ"א	תשפ"ב	תשפ"ג
סה"כ	10,219	11,175	11,098	12,020	12,723	13,390	15,353	16,429	16,545
תואר ראשון	9,097	9,897	9,561	10,246	10,852	11,270	12,857	13,804	13,916
תואר שני	1,057	1,209	1,462	1,675	1,750	1,984	2,334	2,466	2,456
תואר שלישי	65	69	75	99	121	136	162	159	173

מל"ג וות"ת מקדישות מאמצים ומשאבים רבים על מנת להנגיש את ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית. מאמצים אלו נשענים על שני עקרונות מנחים: 1. שילובם באקדמיה של חרדים וחרדיות החפצים בכך, תוך כיבוד אורח חייהם ומתן מענה הולם לצרכיהם האקדמאיים והתרבותיים. 2. שמירה על מצוינות אקדמית.

מל"ג פועלת לגיוון המענים האקדמיים המתאימים לאוכלוסייה החרדית נוכח השונות הגדולה הקיימת בחברה החרדית, וכן לגיוון תחומי הלימוד על פי צרכי המשק וצרכי החברה החרדית עצמה. בשנת תשפ"ב הושקה תכנית "זרקור" – תכנית המעטפת של מל"ג/ות"ת בשיתוף משרד העבודה ובהפעלת עמותת אלומה. התכנית מיועדת לבוגרי החינוך החרדי ומסייעת להם בהכוונה לאקדמיה, ייעוץ, אבחון, השלמת פערים וליווי צמוד במהלך הלימודים האקדמיים ועד לתעסוקה איכותית. בנוסף ות"ת מאפשרת סיוע כלכלי תומך לבוגרי החינוך החרדי במסגרת תכנית "טנא". מענה ייעודי ניתן גם לאוכלוסיית יוצאי המגזר החרדי שלהם חסמים ואתגרים ייחודיים הדורשים מעטפת סיוע מותאמת.

בשנת תשפ"ד צפויות לקום מספר מסגרות ייעודיות לחרדים (מח"רים) במקומות שבהם לא קיימים היום מענים ייעודיים לאוכלוסייה החרדית כלל: מרחב חיפה, מרחב צפת-טבריה, מרחב באר שבע ובעיר בית שמש.

8. קידום הבינלאומיות בהשכלה גבוהה

המועצה להשכלה גבוהה והוועדה לתכנון ותקצוב הציבו במסגרת התכנית הרב שנתית את קידום הבינלאומיות באקדמיה כיעד מרכזי, בדגש על הקניית מיומנויות לשוק העבודה הגלובלי. לקידום הבינלאומיות ישנה חשיבות רבה בחיזוק המצוינות האקדמית והמוניטין הבינלאומי של ישראל, וכן ביצירת גיוון בקרב הסטודנטים והסגל אשר נחשפים לתרבויות ולפרספקטיבות שונות, רוכשים כישורי שפה ועוד.

בשנת הלימודים תשפ"ב למדו בישראל כ-11,870 סטודנטים בינלאומיים, מהם למדו לתארים מלאים: 1,670 לתואר ראשון, 2,355 לתואר שני, 1,365 לתואר שלישי ו-1,840 לתכנית פוסט דוקטורט (יתר הסטודנטים למדו תכניות קצרות או תכניות שלא לתואר אקדמי). הרבה מהסטודנטים הבינלאומיים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בארץ מגיעים מארצות הברית - 21%, הודו - 14%, והיתר מסין, גרמניה, צרפת, איטליה, רוסיה, קנדה, ברזיל, בריטניה וממדינות נוספות. מבחינת תחומי לימוד, מדעי הרוח הוא התחום הנלמד ביותר בקרב סטודנטים בינלאומיים המגיעים לישראל (33%), לאחריו מבוקשים בסדר יורד גם התחומים: המדעים הביולוגיים (12%), המדעים הפיזיקליים (10%), מדעי החברה (9%) ולימודי הנדסה ואדריכלות (8%). 60%

מהסטודנטים המגיעים לישראל לתכניות מלאות לתואר שלישי ופוסט דוקטורט לומדים את תחומי המדעים הביולוגיים (31%) והמדעים הפיזיקליים (29%).
בתכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח תמשיך ות"ת להשקיע בהפיכת הקמפוסים הישראליים לבינלאומיים, בין היתר על ידי תגבור השימוש בשפה האנגלית להוראה ותמיכה בפעילות הבינלאומית של המוסדות. מתווה התמיכה החדש יחל לפעול בתשפ"ד למשך חמש שנים, בהיקף של 50 מלש"ח בשנה.

9. הפיתוח האקדמי של המוסדות להשכלה גבוהה במחצית הראשונה של התכנית הרב-שנתית תשפ"ג-תשפ"ח

חלק מהתכנית הרב-שנתית של ות"ת ומל"ג הוא הפיתוח האקדמי של המוסדות להשכלה גבוהה הכולל את תכניות הלימודים החדשות שהם מעוניינים לפתוח במהלך התר"ש והתכנית האסטרטגית שלהם לתקופה זו. התכנית האסטרטגית כוללת את כיווני ההתפתחות הרצויים של המוסד בהיבטים שונים: תמהיל תחומי הלימוד של הסגל והסטודנטים, פיתוח תשתיות פיזיות, פיתוח המחקר, מענה לשוק העבודה ולצרכים לאומיים, מענה לאוכלוסיות ייחודיות, קידום בינלאומיות ועוד.

לקראת תחילת התר"ש, במהלך 2022 הגישו המוסדות להשכלה גבוהה את ההצעות שאותן הם מבקשים לפתוח בשנים תשפ"ג-תשפ"ח. הצעות אלו נבחנו באגפים השונים של ות"ת/מל"ג בהתאם לשיקולים תכנוניים, אקדמיים, תקציביים, שיקולי הערכת איכות, נושאי הדגל והקווים המנחים של ות"ת/מל"ג לתר"ש הנוכחית, ובהתאם לצורכי המדינה והחברה בישראל, תוך הסתכלות רוחבית על מערכת ההשכלה הגבוהה ופיזור הגאוגרפי.

על מנת לאפשר למוסדות הלימוד לבחון את ההתפתחות האקדמית של המוסד במהלך התר"ש ולדייק את תכניות הלימודים בשנים אלו, הוסכם בהנהלת ות"ת/מל"ג כי במחצית הראשונה של התר"ש יגישו המוסדות חמש תכניות לימודים, ובמחצית השנייה (תשפ"ה-תשפ"ו) יוכלו להגיש חמש תכניות נוספות. במחצית הראשונה של התר"ש 47 מוסדות להשכלה גבוהה מתוקצבים על ידי ות"ת ומשרד החינוך הגישו 219 הצעות לתכניות לימודים: 109 לתואר ראשון, 104 לתואר שני ו-6 לתואר שלישי. 40 מהתכניות הגישו האוניברסיטאות, 92 המכללות האקדמיות, 20 המכללות האקדמיות בתקצוב ות"ת ו-67 הגישו המכללות האקדמיות בתקצוב משרד החינוך.

מתוך 219 ההצעות שהוגשו, אישרה המל"ג בשלב זה את הגשתן של 132 תכניות לימודים, 66 לתואר ראשון, 64 לתואר שני ו-2 לתואר שלישי. המוסדות להשכלה גבוהה צפויים להגיש את התכניות הללו במהלך שנות התכנית הרב-שנתית הנוכחית ולאחר אישורן, יפתחו וירחיבו את הצע התכניות הקיימות כיום במערכת ההשכלה הגבוהה.

בהצעות שהוגשו בלטו שני תחומי לימוד. האחד, הוא תחום ההייטק, שלמרות ההאטה בה מצוי הענף, התחום ממשיך להתפתח ולהתקדם ואיתו האקדמיה שממשיכה להכשיר בוגרים בתחומים המגוונים של תעשייה זו. כחלק מההירתמות של ות"ת ומל"ג בהגדלת ההון האנושי לתחום ההייטק, מתוך 39 ההצעות שהוגשו בתחומי ההייטק ומקצועות המעטפת בתעשיית ההייטק, אושרו להגשה 30 תכניות. התחום השני שבלט הוא תחום הקיימות והסביבה, מדובר בתחום חדש יחסית באקדמיה, אחד מנושאי הדגל של ות"ת ומל"ג בתכנית הרב-שנתית. הנושא עוסק בהיבטים שונים של הסביבה: התמודדות עם משבר האקלים, שימור המגוון הביולוגי ושימוש במשאבי טבע, תחבורה וערים חכמות, חברה וקיימות, ובאופן כללי נושאים המקדמים את היעדים לפיתוח בר

קיימא של האו"ם כפי שנקבעו ב-2015. מתוך 19 תכניות לימודים שהגישו המוסדות להשכלה גבוהה בתחום הקיימות והסביבה אושרו להגשה 17.

10. ביסוס הלמידה הדיגיטלית באקדמיה וקידום חדשנות בהוראה

מלי"ג וות"ת רואות חשיבות רבה בקידום הלמידה הדיגיטלית במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, ככלי לפיתוח חדשנות בהוראה ולמידה, הנגשה רחבה של ההשכלה הגבוהה וחיזוק מעמדה של האקדמיה הישראלית בעולם. נכון להיום 28 מוסדות להשכלה גבוהה המתוקצבים ע"י ות"ת משתתפים בתכנית לעידוד הקמה וביסוס של תשתיות למידה דיגיטלית אשר הושקה בתשפ"א בהיקף תקציבי של 70 מלש"ח, כנגד מימון משלים בגובה זהה מהמוסדות. בין יעדי התכנית ניתן למנות: שילוב כלים של למידה דיגיטלית ב-30% מקורסי ההוראה וכן חובת שילוב שני קורסים לפחות העושים שימוש בלמידה דיגיטלית בכל התכניות לתואר ראשון. למידה דיגיטלית הינו כלי אחד מני רבים התורם לחדשנות בהוראה. בהמשך, מתכננות מלי"ג וות"ת לעודד מהלכים רוחביים נוספים לטובת קידום איכות ההוראה אשר יכללו גם התייחסות לנושא של הקניית כישורים לשוק התעסוקה.

11. תכנית להאצת מחקר יישומי

הוועדה לתכנון ותקצוב של המועצה להשכלה גבוהה ומשרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה השיקו תכנית משותפת, בהיקף של 120 מיליון ש"ח, להאצת מחקר יישומי באמצעות קרן מענקים תחרותית. הקרן תתמוך בביצוע הוכחת היתכנות למחקר מדעי ואקדמי מצוין, בעל פוטנציאל ליישום מסחרי, במוסדות להשכלה גבוהה המתוקצבים ע"י ות"ת. מטרת התכנית היא לתמוך במחקר בשלב הוכחת היתכנות בלבד (POC: Proof of Concept). שלב ה-POC הינו קריטי לקידום פרויקטים יישומיים לרמה שבה הם יכולים לעניין גורם עסקי, אך סובל מכשל שוק מובנה מעצם העובדה שמדובר בשלב מקדמי בו כלל לא ברור אם ניתן להפוך את הרעיונות לפרויקטים מסחריים. התכנית המשותפת תהווה גשר בין המחקר הבסיסי בעל פוטנציאל היישום למחקר שיכול לעניין גורם מסחרי או ציבורי ולהוות בהמשך מטרה למסחור ידע בערך גבוה. התכנית תהיה פתוחה לכל תחומי הדעת האקדמיים, אך הצעת המחקר נדרשת להיות בעלת פוטנציאל יישומי ברור (תעשייתי, ציבורי או חברתי). המענקים יהיו בגובה של עד 350,000 ש"ח למענק לתקופה של 24 חודשים ויישפטו על פי קריטריונים של מצוינות המחקר, ישימות ופוטנציאל המסחור, חדשנות ומקוריות הפרויקט ואיכות צוות הפרויקט. בשלב ראשון, תופעל התכנית למשך שלושה מחזורים החל מתשפ"ד.

12. תכניות דגל למחקר

א. התכנית הלאומית למדע וטכנולוגיה קוונטיים

התכנית הלאומית למדע וטכנולוגיה קוונטיים הינה תכנית משותפת לוות"ת, מפא"ת, רשות החדשנות, משרד המדע ומשרד האוצר, אשר מטרתה קידום המחקר והתעשייה בתחום זה בישראל. התכנית הוקמה ע"י ות"ת ב-2018 והפכה לתכנית לאומית ב-2020 בתקציב כולל של כ-1.25 מיליארד ש"ח. התכנית תפעל במשך שש שנים ותכלול פיתוח הון אנושי בתחום המדע וטכנולוגיה קוונטיים, שדרוג תשתיות המחקר, עידוד שת"פ בינ"ל במו"פ ועידוד פיתוח התעשייה בתחום זה.

ב. מדע הנתונים ובינה מלאכותית

תחום מדע הנתונים מתייחס לעקרונות ופיתוח שיטות לאיסוף, אחסון וניתוח נתונים במגוון רחב של דיסציפלינות אקדמיות ואפליקציות מסחריות, לצורך הסקה, מיון, חיזוי, ויצירת ידע מהם, כמו גם פיתוח כלים הנשענים על הנתונים הנאספים וניתוחם, כגון בינה מלאכותית. ב-2018 אישרה ות"ת הקצאת תקציב בסך 150 מיליון ש"ח לקידום התחום, ובראשן תמיכה בהקמה ובביסוס של מרכזי מחקר למדעי הנתונים ובינה מלאכותית באוניברסיטאות (סה"כ 80% מהתקציב). כיום מרכזים אלו פועלים בתמיכת ות"ת בשבע אוניברסיטאות מחקר בישראל. בנוסף, מופעלות תכניות מלגות לדוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים מצטיינים, ומתוכננת המשך והרחבה של התכנית הלאומית לקידום בינה מלאכותית של פרום תל"מ שבו שותפים פרט לוות"ת, מפא"ת, הרשות לחדשנות, משרד המדע ומשרד האוצר.

ג. תכנית המברי"א לקידום מחקר ביו-רפואי מתקדם מוכוון אדם

בהמשך להצלחה של תכנית רמ"א, החליטה ות"ת, לממן במשותף עם הקרנות הפילנתרופיות יד הנדיב וקרן משפחת קלרמן, תכנית לקידום מחקר בתחום הביו-רפואי בהיקף רחב הן מבחינת התקציב (סה"כ כחצי מיליארד ש"ח בחומש הקרוב) והן מבחינת רוחב היריעה המדעי-רפואי. התכנית תכלול מענקי מחקר שיופעלו ע"י הקרן הלאומית למדע, וכן תכלול תכניות לפיתוח הון אנושי משלב תחילת הקריירה ועד לשלב החוקר הבשל, שיופעלו ע"י הקרן הלאומית למדע וע"י ות"ת. כל זאת על מנת לעודד קלינאים לעסוק במחקר מדעי באופן יותר משמעותי, ולחזק את החיבור בין שני העולמות – האקדמיה ועולם הרפואה – על מנת לקדם את המחקר בתחום ולשפר את איכות הטיפול הרפואי.

ד. תכנית הדגל בקיימות ומשבר האקלים

בחודש יולי אישרה ות"ת תכנית דגל לתכנית הרב שנתית בנושא קיימות ומשבר האקלים לצורך מימוש המטרות הבאות: עידוד מחקר בסיסי חדשני, רב-תחומי ופורץ דרך בנושאים הנוגעים ישירות ובעקיפין לאתגרים עולמיים עכשוויים, תמיכה בהשגת מטרות ויעדים לאומיים ותרומה לצמיחה כלכלית בת-קיימא, הן ע"י קידום מחקר יישומי בשיתוף עם משרדי ממשלה ורשויות רלבנטיים, והן ע"י עידוד הוראה והכשרה. התכנית ממוקדת בתחומי מפתח שבהם מוערך כי ההשקעה תביא למיצוב האקדמיה הישראלית בחזית המחקר המדעי, וכן תביא את מדינת ישראל למצוא פתרונות להתמודדות עם משבר האקלים, כגון: אנרגיה ואקלים, חקלאות, מזון/תזונה ומגוון ביולוגי ומדעי הים והמים. במסגרת התכנית יפורסמו קולות קוראים לתמיכה במוקדי מחקר בתחומים אלו, וכן לפיתוח הון אנושי ע"י מענקי קליטה לסגל חדש ומלגות הצטיינות לדוקטורנטים ולבתר-דוקטורנטים.

ה. תשתיות והון אנושי למחקר

במסגרת התכנית הרב-שנתית לשנים תשפ"ג-תשפ"ח אישרה ות"ת את המשך תכנית התמיכה ברכישת ציוד מחקר מוסדי באוניברסיטאות והרחבתה, הכוללת תמיכה גם בכח אדם, ופועלת משנת 2018 בהצלחה רבה. התכנית הוקמה מתוך הכרה בצורך הולך וגובר ברכישת ציוד מחקר מרכזי המשרת צרכים של ציבור רחב של משתמשים במוסדות האקדמיים, ומסייעת לאוניברסיטאות להקים תשתיות יקרות אשר נדרשות לעריכת מחקרים מתקדמים ופורצי דרך. במסגרת התכנית המורחבת יושקעו 535 מיליון ש"ח ברכש ושדרוג תשתיות מחקר ו-60 מיליון ש"ח בהעסקת כח אדם מקצועי על פני חמש שנים. התכנית תפעל בשני מסלולים: מסלול לציוד מחקר

מוסדי הכולל תמיכה של עד 1.25 מיליון דולר למערכת, וכן מסלול חדש לתמיכה ברכישת ציוד יקר במיוחד הכולל תמיכה של עד 5 מיליון דולר למערכת. בשני המסלולים נדרשות האוניברסיטאות למימון משלים בהיקף שלא יפחת מ-25% מתקציב התמיכה של ות"ת. במקביל ממשיכה ות"ת את תכניות מענקי הציוד לחוקרים חדשים ומבוססים ואת התכנית לעידוד הנגשת תשתיות מחקר, אשר מופעלות ע"י הקרן הלאומית למדע. על מנת למצות את ההשקעה בתשתיות המחקר, לעבות את המערך המחקרי, למנף איי מצוינות באוניברסיטאות המחקר ולהגדיל את התפוקה המחקרית האיכותית בישראל, אישרה ות"ת במקביל לתכניות אלו גם תכנית לתמיכה בהעסקה של חוקרים-עמיתים באוניברסיטאות המחקר. חוקר-עמית הינו מדען בעל רקע מחקרי מוכח הפועל בצמוד ובכפוף לראש הקבוצה/מעבדה (PI), מסייע בקידום מחקר, מתכלל את עבודת המעבדה (קשרים בינ"ל, ליווי סטודנטים, פיתוח והפעלה של ציוד ומערכות מורכבות) ושותף בכתיבה של מאמרים והגשות למענקים תחרותיים.

13. דירוג ה-OECD: ישראל בין המקומות הראשונים בעולם בשיעור האקדמאים בעלי השכלה על תיכונית וגבוהה בקרב גילאי 25-64

דו"ח ה-OECD שפורסם באחרונה⁵ (ספטמבר 2023) דירג את ישראל בין המקומות הראשונים בעולם, ומעל ממוצע ה-OECD בשיעור האזרחים בגילאי 25-64 בעלי השכלה על תיכונית ואקדמית (50%). בכך ישראל שומרת על מקומה הגבוה, זה מספר שנים ברציפות.

דו"ח ה-OECD 2023: מחצית מבני 25-64 בישראל הם בעלי השכלה על תיכונית וגבוהה

